

MIT KR.

DE MOEDERTAAL.

~~~~~

Een Leesboek met Taaloefeningen

VOOR

SCHOOL EN HUIS,

DOOR

H. DE RAAF,

Leeraar aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te 's Hertogenbosch,

EN

J. G. ZIJLSTRA,

Hoofdonderwijzer te Arnhem.

VII.

Met 22 houtgravuren.

—————
GRONINGEN,
NOORDHOFF & SMIT.

1879.

TER INLEIDING.

Wat den *inhoud* en de *strekking* van dit zevende deeltje van „De Moedertaal” betreft, zijn we zoo vrij te verwijzen naar hetgeen daarover gezegd is in de *Inleiding* vóór het eerste stukje.

We hebben getracht naar een geleidelijke opklimming en vertrouwen, dat de lessen ook in dit deeltje geen te groote moeilijkheden zullen bevatten.

Verder zochten we zooveel mogelijk de oefeningen te doen aansluiten aan de gelezen les of aan vorige lessen, en meteen voor een gewenschte verscheidenheid daarin te zorgen. Het *schrijven van zinnen* hebben we hoofdzaak geacht; evenwel hebben we de eischen voor *spelling* en *buiging* niet miskend. 't Kan echter zijn, dat bij 't gebruik blijkt, dat sommige oefeningen niet vaak genoeg voorkomen. Welnu, ieder onderwijzer begrijpt, dat we met onze oefeningen — hoe zorgvuldig ook gerangschikt, naar ons dunkt — zijn vrijheid in 't opgeven van andere niet hebben willen besnoeien. Hij volge dus die oefeningen zóó, dat er met *alle* omstandigheden, waarnaar wij ons bezwaarlijk konden schikken, rekening wordt gehouden.

H. DE RAAF:
J. G. ZIJLSTRA.

---

1. MIJN KLEINE, VROOLIJKE MEID.

Een meisje ken ik, nog klein, heel klein:
Zij is ook maar even vijf jaar;
Een hoofdjen heeft zij, poezelig, rond,
Met bruin en krullend haar.

Zij heeft twee oogjes, zoo blauw, zoo blauw,
Als een heldere hemel in Mei;
Twee lieve lipjes, rood als een kers,
En een lachend mondje daarbij.

Zoo blozend, frisch als een rozeknop,
 Zijn haar wangen, vol en rond;
 En lacht ze, dan ziet men twee kuiltjes daar
 Aan wederzij van den mond.

Maar 't allerschoonste aan 't zoete kind
 Vind ik haar liefballigheid;
 Die maakt haar bij iedereen bemind,
 Mijn kleine, vroolijke meid!

OPGAVEN.

1. **Wat is het tegendeel van :**

een *vroolijk* meisje, een *heldere* hemel, *krullend* haar, *blozende* wangen, een *frissche* rozeknop, *bolle* wangen, een *lieftallig* kind, *allerschoonst*, *ruim* voorzien, de boom *voor* het huis, de stad *dichtbij* ons dorp.

2. **Schrijf alle enkele zinnen uit het versje op :**

Van het eerste couplet 5, van het tweede ook 5, van het derde 4 en van het vierde 2.

3. **Voeg er een gepast woord achter :**

krullend...., een lachend...., blozende...., treurende...., spelende...., de vertellende...., de kirrende...., de roovende...., de uitvliegende...., de voortdurende...., de schreiende...., de kermende....

4. Ik drink — ik dronk.

Ik praat — ik praatte.

Bedenk zelf 10 werkwoorden, die in den verleden tijd *wel*, en 10 die *niet* van klank veranderen.

2. EEN VREEMDE KOK.

't Was in de maand Januari. Dagen achtereen hadden de wolken sneeuw neergestrooid, en die lag nu zoo hoog, dat het kleine struikgewas er onder begraven was. Eindelijk werd de hemel helder, en de zon straalde op het sneeuwdek, dat het schitterde, alsof 't met edelsteen bezaaid was!

De kinderen van den dorpsonderwijzer gingen op de speelplaats en vermaakten zich daar met sneeuw scheppen. Zij kregen er wangen bij als kersen.

«Kijk,» riep de oudste, «de sneeuw laat zich goed kneden! Wij willen een sneeuwpop maken.»

«Ja, ja, een sneeuwpop!» riepen de andere kinderen.

«Zal 't een kok of een keukenmeid worden?» vroeg het meisje.

«Een kok, een kok!» was 't antwoord. «Een sneeuwman

lijkt veel mooier dan een sneeuwvrouw; die is zoo plomp en heeft ook geen beenen.»

Zij maakten dus een kok, veel witter en deftiger dan de magere kok van den rijken heer uit het dorp. Zijn beenen waren sterk als de pooten van een olifant, zijn lichaam was groot als van een reus. Om het midden had men hem een touw gebonden: dat was zijn gordel. Daarin werd een oude potlepel gestoken. Maar hij viel er weer uit, en toen staken de kinderen hem heel onbarmhartig in den buik des sneeuwman. Een oud schort kreeg hij ook voor.

Het hoofd vooral zag er potsierlijk uit. Van een paar stukken houtskool waren de oogen. Twee vuurroode potscherven moesten de lippen verbeelden, en tusschen die lippen stak een zwart gerookte aarden pijp. Eindelijk had men hem ook nog een hoed opgezet. 't Was een oudje, geen bodem was er meer in. Voor veer diende een wilgenstruik, die maar boven in 't hoofd gestoken werd.

Of de kinderen pret hadden, toen de dikke witte man eindelijk gereed was en hen met zijn groote oogen dreigend aankeek!

OPGAVEN.

1. Schrijf de les af, maar plaats alle werkwoorden in den tegenwoordigen tijd.
2. Zeg het met andere woorden:

Dagen achtereën hadden de wolken sneeuw neergestrooid. Het struikgewas lag onder de sneeuw begraven. De hemel werd helder. De zon straalde op het sneeuwdek. De kinderen ver-

maakten zich op de speelplaats. Zij kregen wangen als kersen. Zijn lichaam was groot als van een reus. Het hoofd zag er potsierlijk uit. Twee potscherven moesten de lippen verbeelden. Een wilgenstruik diende voor veer.

3. Wat is :

een keukenmeid, een kindermeid, een kamermeid, een stal-knecht, een boerenknecht, een laarzenknecht, een sneeuwman, een leidsman, een tuinman, een sneeuwbus, een sneeuwstorm, een sneeuwvlok, een sneeuwbaan, een sneeuwjacht?

3. HOE 'T MET HEM AFLIEP.

Ja, hij zag donker en stuursch voor zich uit. 't Was, of hij er niet veel behagen in vond, zoo stokstijf in de zon te moeten staan.

«Sneeuwman, zeg, ben je niet tevreden?» vroeg het meisje. Maar de kok zei geen woord en bleef verdrietig kijken.

«Ik weet, wat hem scheelt,» sprak de oudste knaap. «Hij is een kok en heeft geen haard. Komaan, dien moeten we hem nog verschaffen.»

Vlug droegen de kinderen steenen aan en maakten daarvan een haard.

«Sneeuwman, ben je nu tevreden?» riepen zij. Maar de kok bleef zwijgen en zag knorrig als te voren.

«Ha!» ik weet het,» sprak de tweede knaap. «Bij een haard behooren potten en pannen; die zal je hebben man.»

Lachend haalden de kinderen nu een paar oude gebarsten potten en zetten die op den haard.

Doch ook thans nog bleef de kok zuur zien.

«Nu zal ik u zeggen, wat hem ontbreekt,» riep de jongste der knapen. «Hij wil koken en heeft geen vuur, en bovendien wordt hij van het stilstaan koud. Komt! wij willen een vuurtje aanleggen.»

Ras was een hoop spaanders en een bos droge takken verzameld, en het vuurtje brandde lustig op.

«Nu zal het toch eindelijk wel goed zijn, niet waar oude?» vroegen de kinderen. — En ja wel, de gelaatstrekken veranderden werkelijk. Het was, of hij spreken wou: de lippen bewogen zich, de pijp viel hem uit den mond.

«Kijk, kijk! eindelijk is de brompot tevreden!» jubelden de kinderen. «Ziet eens, hoe geroerd hij is! De tranen vloeien hem over de wangen!»

't Was wezenlijk zoo. De goede kok was zoo aangedaan als een mensch maar worden kan. — Hij schreide zich de oogen uit het hoofd en de lippen uit het aangezicht. In één woord: hij versmolt letterlijk tot tranen. Niets bleef er van hem over dan een paar oogen en lippen en de vuile pijp, de hoed en de potlepel.

Zoo treurig liep het af met den dikken kok.

OPGAVEN.

1. Schrijf de les af, maar vervang de volgende woorden door andere:

zag, stuursch, behagen, stokstijf, ben je, tevreden, zei, ver-

drietig, kijken, knaap, verschaffen, vlog, droegen aan, zag, te voren, zal je, zetten, thans, zuur, zien, hem ontbreekt, bovendien, aanleggen, ras, hoop, bos, droge, takken, verzameld, lustig, eindelijk, veranderden, werkelijk, was, wou, brompot, jubelden, geroerd, vloeien, wezenlijk, aangedaan, schreide, aangezicht, letterlijk, treurig.

2. **Vul in met *y* of *ei*:**

Een kl—n m—sje ging naar de w—de, om bloempjes te plukken. W—n en az—n smaken zuur. Een r—n lichaam staat beter dan een z—den kleed b— een onr—n lichaam. De zee is w—d, de zee is diep. Daar dr—gt den zeeman doodsgevaar. «Bl—ft, dicht b— de kinderm—d», z— de moeder tot ons. Loopt aan deze z—de der straat en komt niet b— den v—ver. De jager heeft v—f wilde kon—nen en twaalf patr—zen geschoten. Schipper, h—sch het z—l; straks moet g—str—ken. Het vl—tige m—sje ontving menig bl—k van tevreden—d van haar onderw—zer. De vermoeide hond vl—de zich neer op het tap—t. Ik hou volstrekt niet van vl—ers. Schr—ft netjes en houdt uw schr—fboek r—n. De arme kl—ne moet veel p—n uitstaan, maar bl—ft geduldig in al z—n l—den.

4. **VERGEET-MIJ-NIET!**

Als 't golfje weer kabbelt langs d' oever
 En murmelt in beek en in vliet,
 Dan blik uit het groen aan haar boorden
 De kleine Vergeet-mij-niet.

Geen prachtige, geurige bloemen
Zijn 't, die zij den wandelaar biedt;
Een steeltje met zacht-blauwe sterren
Schenkt hem de Vergeet-mij-niet.

Toch is zij een liefing van allen,
En elk, die haar needrigheid ziet,
Vindt daarin het treffelijkste sieraad
Der lieve Vergeet-mij-niet.

OPGAVEN.

1. **Maak zinnen met :**

aan den oever, langs den oever, op den weg, over den weg, onderweg, in het huis, te huis, op de school, ter school, in de school, onder de brug, op de brug, over de brug, bij de tafel, om de tafel, aan tafel.

2. **Aan welke woorden doen de volgende zelfst. naamwoorden u denken ?**

b. v. *Meter* doet mij denken aan *meten*.

Sleutel, schot, hulp, schrift, bocht, spraak, gesprek, drank, maat, spel, slot, les, gezag, veger, snede, slag, trap, gewicht, breuk, behangsel, fluit, smid, beet, daad, voorspelling, terugkomst, reiziger, redder, geschenk, gift of gave, sieraad.

3. **Schrijf op de namen van eenige in 't wild groeiende planten of bloemen, en vertel in zinnen iets van stengel, blad, bloem, geur, vrucht, gebruik, standplaats ;**

b. v. *paardebloem*. De paardebloem groeit in de weide. De bladeren zijn lang en ingesneden. De bloem is geel. De bloemsteel is glad, rond en hol. De bloem verandert later in een zaadbol. Die zaadbollen noemt men wel kaarsjes. De fijne zaadpluisjes worden door den wind overal heengevoerd

5. **DENK ER AAN!**

1. Wie niet jaagt, die vangt ook niet.
2. Rust maakt roest.

3. Vóór den wind is 't goed zeilen.
- De 4. Vergeef u zelve niets, maar anderen veel.
- De 5. Wie eerst komt, eerst maalt.
6. Wie *a* zegt, moet ook *b* zeggen.
7. Een jonge verkwister, een oude bedelaar.
8. Neem niet te veel hooi op de vork.
9. Dulden en verdragen
Is beter dan twisten en klagen.
10. Wie vrienden wil hebben, moet ze zich maken.
11. Gekken en apen moeten alles begapen.
12. Van hooren zeggen liegt men veel.

OPGAVEN.

1. Wie geen moeite doet, komt niet vooruit in de wereld.
Wie niet zaait, zal ook niet maaien.
Wie niet werkt, zal niet eten.
De gebraden duiven vliegen niemand in den mond.
Druk evenzoo de andere spreuken op verschillende wijzen uit.
2. **Schrijf ze af, en leer ze van buiten.**

6. EEN GROOTE SCHAT.

Een jonge marskramer reisde in den zomer van dorp tot dorp, om zijn waren aan den man te brengen. Hij volgde een mullen zandweg over de hei. De zon liet haar gloeiende

stralen bijna loodrecht op zijn hoofd vallen, en geen boom of struik bood eenige schaduw. Met moeite sukkelde de koopman voort; het zweet stroomde hem van 't aangezicht. Eindelijk bereikte hij uitgeput een herberg. Hij ontdeed zich van zijn mars, zette zich neer om een poos te rusten en bestelde een glas bier. Pas was hij gezeten, of daar hield een gemakkelijk rijtuig, door een span fiere paarden getrokken, voor de herberg stil. De koetsier bleef op den bok, maar twee lakeien sprongen van den wagen, om den heer, die in het rijtuig zat, te bedienen. Deze bleef heel gemakkelijk in de zachte wagenkussens uitgestrekt.

De koopman, die alles had opgemerkt, zuchtte en mompelde vrij luid: «Och, wat heeft zoo'n heer toch een leven!» — De rijke hoorde dit en vroeg: «Zoudt ge wel met mij willen ruilen, jonge man?» — «Dat geloof ik!» antwoordde de kramer. «Laat mijnheer uitstappen en mij alles geven, wat hij bezit, dan zal ik teruggeven, hetgeen ik heb.»

De heer gaf zijn bedienden een wenk, en met groote moeite beurden zij hem uit den wagen. Och, hoe ongelukkig was de rijke man! Hij kon staan noch gaan. Men moest hem vasthouden, totdat men hem krukken onder de armen had geschoven, waarop hij kon steunen.

«Welaan!» sprak hij nu tot den koopman, «zoudt ge nog lust hebben, om met mij te ruilen, als 't mogelijk ware?»

«O neen!» antwoordde deze, «mijn gezonde leden zijn me veel meer waard dan alle schatten ter wereld. Liever wil ik in gezondheid droog brood eten, dan allerlei gebraad en lekkernijen smullen en daarbij hulpeloos zijn als een kind.»

Tevredener dan hij straks gekomen was nam onze koopman zijn mars weer op den rug en hervatte zijn tocht. En als hij later weer moeilijke reizen deed en beginnen wou te morren, dan was de herinnering aan den armen rijke voldoende, om hem vergenoegd voort te doen stappen.

OPGAVEN.

1. Maak zinnen met de volgende paren gelijkkluidende woorden :

mars—marsch, reizen—rijzen, hei—hij, lood—loot, hoofd—oof, bood—boot, reik—rijk, fier—vier, laat—laadt, nog—noch, gezonde—gezonden, waard—waart, zeide—zijde.

2. Beantwoord de volgende vragen :

Waarom reisde de marskramer van dorp tot dorp? Waarvan kwam het, dat hij met moeite voortsukkelde? Wat was oorzaak, dat hem het zweet van 't aangezicht liep? Waartoe zette hij zich neer? En waartoe bestelde hij een glas bier? Waarom sprongen de lakeien van den bok? Waarom zou de koopman wel gezucht hebben? Wat dacht hij van den rijken heer? Wat wou de kramer wel? Om welke reden wordt de rijke ongelukkig genoemd? Was de ruiling van koopman en heer niet mogelijk? Waarom was de koopman daarna tevredener?

3. Vul eens in :

fluisteren is . . . spreken, mompelen is . . . spreken, schreeuwen is . . . roepen, tikken is . . . kloppen, bonzen is . . . kloppen, wandelen is . . . gaan, ijlen is . . . gaan, sluipen is . . . gaan, smeulen is . . . branden, trippelen is . . . stappen, stotteren is . . . spreken, schateren is . . . lachen, sui-

zen is .... waaien, bulderen is .... waaien, snuffelen is ....
snuiven, babbelen is .... praten.

4. **Vul in:**

De kreupele heer kon .... noch .... De bedelaar bezit ....
noch .... Een zieke kan .... noch .... Een doofstomme
kan .... noch .... Een luiaard wil .... noch .... Een ge-
zond mensch is .... noch .... noodig. 's Winters hebben de
boomen hier .... noch .... In mijn woonplaats vindt men ....
noch .... Aan den bewolkten hemel ziet men 's nachts ....
noch .... Brave kinderen berokkenen hun ouders .... noch ....

7. **IN DEN MEI.**

aar is de Mei, de lieve Mei! Thans groent
Het overal op heuvels en in dalen.

De weiden zijn bedekt met sappig kruid,
Waaraan zich 't dartel vee nu komt
vergasten.

Het beekje murmelt lieflijk door het woud
En biedt een frisschen drank aan hert
en reeën.

't Geboomt' tooit zich met bladren ;
vinken, putters

En nachtegalen bouwen er hun nest

En zingen er hun liedren dag en nacht.

Bij ons in 't dorp ook bouwt de vlugge zwaluw
 Aan 't vensterraam en kweelt daarbij haar lied;
 De ooievaar staat boven op den schoorsteen
 En laat van louter vreugd zijn snavel kleppen;
 De bonte vlinders fladdren hier en ginder;
 Het bijtje zet zich op den geur'gen bloesem

En doet te goed zich aan den zoeten honig. —
 Hoe komt het toch, dat alles in het ronde
 Zoo heerlijk uitgedost is? — Wel, 't is feest,
 De liefelijke Mei is weergekomen,
 En oud en jong trekt uit, hem te begroeten
 Met zang en spel, getooid met groen en bloemen,
 En gulle vroolijkheid heerscht overal.

OPGAVEN.

1. **Schrijf de zinnen uit het versje afzonderlijk op, maar keer ze om.**

1. De lieve Mei is daar.

2. Op heuvels en in dalen groent het thans overal.

2. **Gebruik de volgende werkwoorden in goede zinnen:** tooien, wiegelen, azen, bereiden, verspreiden, verijdelen, fladderen, verkondigen, overvallen, verorberen, versmiden, laven, vervolgen, verslinden.

3. **Zeg met andere woorden :**

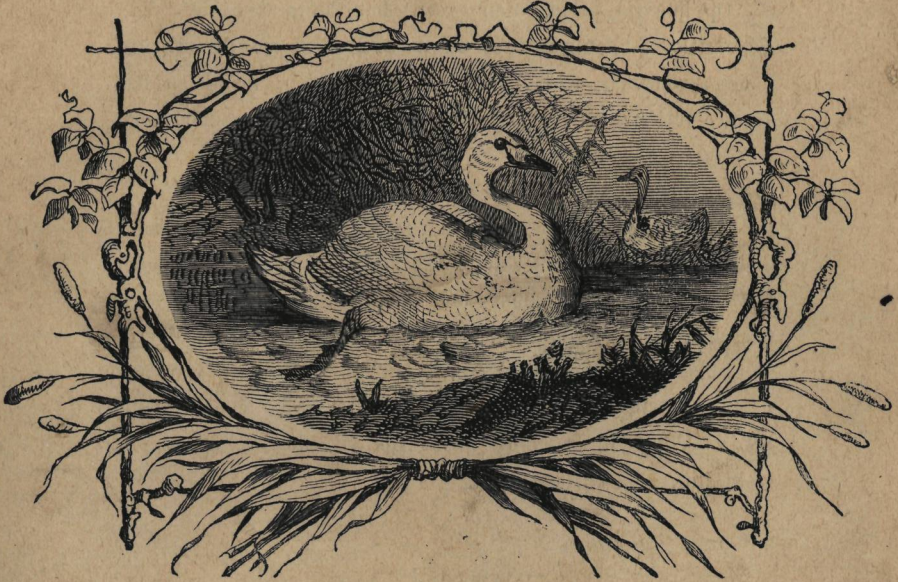
De heuvels en dalen groenen thans. De weiden zijn bedekt met sappig kruid. Het dartzel vee komt zich daaraan vergasten. Het beekje murmelt door het woud. Het beekje biedt een frisschen dronk aan herten en reeën. 't Geboomte tooit zich met bladeren. De zwaluw kweelt bij 't bouwen van haar nest haar lied. Het bijtje doet zich te goed aan den zoeten honig. Alles in 't ronde is heerlijk uitgedost. Oud en jong trekt uit, hem te begroeten.

8. EEN KONINKLIJKE VOGEL.

Gij kent toch de geschiedenis van het leelijke, jonge eendje, dat door alle vogels op het erf verstooten werd. Herinnert ge u nog, dat die verstooteling een jonge zwaan was? — Nu luister! Van het leven van den zwaan wil 'k u nog iets vertellen.

Hoewel het jong van den zwaan met zijn plomp lichaam en zijn grauwe veeren er ver van bevallig uitziet, de ouders hebben 't er niet minder lief om. 't Is immers hun kind, en dat beminnen zij, even goed als uw ouders u. Bovendien weten

ze wel, dat het onbehouwen lichaam mettertijd sierlijker en zijn gevederte wit worden zal.

Zie hem daar nu zwemmen in de gracht der buitenplaats. Is hij niet met recht een koninklijke vogel genoemd? Hoe fier verheft hij den kop op den sierlijk gebogen hals. Hoe statig glijdt hij over den helderen waterspiegel, die zijn beeld weerkaatst! Afgemeten beweegt hij zijn krachtige pooten door het water; nu eens sneller, dan weer langzamer drijft hij voort.

Het is, alsof hij zich van zijn kracht en schoonheid bewust is.

Naakt er gevaar, hij laat geen angstig geroep hooren, gelijk zijn verwanten, de eend en de gans. Neen, hij durft het in de oogen zien, en wee den roekeloozen knaap, die 't waagt hem te tergen of, erger nog, zijn jongen te vervolgen! Dan verlaat hij zijn element, en hoe gebrekkig hij loopt, zijn vleugels helpen hem bij de vervolging en hij haalt den beleediger gemakkelijk in.

Op zijn schoonheid kan de zwaan zich terecht beroemen. Overigens staat hij beneden onze huisvogels, wat het nut aangaat voor den mensch. Deze houdt hem dan ook niet daarom, maar enkel voor zijn plezier. In vijver en gracht is hij een sieraad, even als de fraaie heesters en bloemen op de perken in den prachtvol aangelegden tuin. De shade, welke hij daar veroorzaakt door 't verslinden van de vischkuit, scheldt men hem kwijt.

De kunst van bouwen verstaat het wijfje niet zoo goed als onze zangvogels; eenige struiken en takjes worden ruw samengevoegd tot een nest. Daarin legt zij vijf tot acht groenachtige eieren, waaruit na zeven weken broedens de jonge zwanen ter wereld komen.

Van den zwaan verhaalt men, dat hij voor zijn dood een roerend lied zingt; maar die zingende zwaan behoort in het rijk der fabelen te huis.

OPGAVEN.

1. Lees de les eenige malen goed over en vertel daarna, wat ge weet van het leven van den zwaan.

2. Schrijf naast de volgende woorden den manlijken of vrouwlijken vorm:

buurknaap, vriend, doffer, wijfje, kip, eend, vader, meid, koning, onderwijzer, gans, beleediger.

3. Zeg het volgende met andere woorden :

Het leelijke eendje werd verstooten. De jonge zwaan ziet er ver van bevallig uit. De zwaan wordt met recht een koninklijke vogel genoemd. De waterspiegel weerkaatst zijn beeld. De zwaan schijnt zich van zijn kracht en schoonheid bewust. De zwaan laat geen angstig geroep hooren, als er gevaar naakt. De zwaan verlaat zijn element. De zwaan staat in nuttigheid beneden onze huisvogels. De schade wordt hem kwijt gescholden. De zingende zwaan behoort in het rijk der fabelen te huis.

Te dicteeren :

hooggaande, ommezien, achtereenvolgens, traliën, aanrichtte, tehuiskomst, distelbladeren, patiënt, schreien, couranten, grafschrift, frissche, lieftalligheid, vroolijke, schuinsche, richting, horizon, dagelijksch, verdwijnen, ongestadigheid, nauwkeurig schudden, reeën, reiziger, koeltje.

9. DE HERFST.

De Herfst is een vroolijk Fransje:

Hij draagt een bont gewaad

Van bruin met gele strepen,

* Dat hem wat sierlijk staat.

Hij heeft twee krachtige longen ,
En als hij blaast op zijn horen,
Dan vliegen het stof en de blaren
Zoo hoog wel als onze toren.

Hij voert, als een wilde jongen,
Zijn grappige streken uit:
Nu schroeit hij u voorhoofd en wangen,
Straks giet hij u nat op de huid.

Maar ook als een echte jongen
Is hij vrijgevig en goed:
De schuren, kasten en kelders
Voorziet hij van overvloed.

De Herfst is een vroolijk Fransje,
 Houdt veel van een aardigheid;
 Maar wijl zijn hartje zoo goed is,
 Scheld ik hem zijn kuren kwijt.

OPGAVEN.

1. Plaats naast de volgende woorden een ander, dat nagenoeg hetzelfde beteekent en een, dat het tegendeel ervan uitdrukt:
 bont, sierlijk, krachtig, wild, grappig, vrijgevig, vroolijk, onbehouwen, angstig, roekeloos, vreemd, arbeidzaam, stuursch.
 Maak er daarna zinnen meê.
2. Schrijf 10 samengestelde zelfst. naamw. op, en zeg, wat zij beteekenen, b. v.:
Zwemvogel: Een zwemvogel is een vogel, die zwemmen kan.
3. Vul in met *o* of *oo*:
 De d—ve kan niet h—ren. De koetsier blaast vr—lijk op zijn

h—ren. Wie iets koopt, heet een k—per. K—per is een nuttig metaal. De groentevrouw bracht ons vier r—de k—len. Steenk—len k—men uit den grond. H—ge b—men vangen veel wind. De dieven sl—pen op bl—te voeten de kamer in. Dr—men zijn bedr—g. R—zen hebben d—rnen. De m—lenaar maalt k—ren. Wij h—pen spoedig eens terug te k—men. Ziet gij die hooih—pen? R—ken mag een kind niet. Wij r—ken den geur der vi—ltjes, versch—len in 't h—ge gras.

4. **Welke woorden doen u denken aan :**

spreken, staan, zien, meten, drinken, lezen, bakken, zingen, teekenen, hangen.

Bv. *spreken* : gesprek, spraak, spreuk, spraakzaam, bespreken, onuitsprekelijk, enz.

10. **WAT DE ZON AL DOET.**

«O, dat weet ik wel!» zult ge misschien zeggen, «zij geeft licht en warmte.» — Dat is ook waar, maar daarmee is toch niet alles gezegd. Laat ons maar eens zien.

Als ge vroeg uit de veeren zijt, kunt ge de zon zien opkomen: 't is morgen, de dag begint. Langzaam rijst ze in schuinsche richting, tot zij in 't zuiden staat. Wanneer zij daar is, zegt men: 't is middag. Nu daalt ze even langzaam, totdat ze 's avonds als een vurige schijf op den horizon staat. Het avondrood kleurt nog eenigen tijd de wolken, maar zij zelve wordt onzichtbaar. De nacht begint, de stille nacht, waarin de mensch rust van zijn dagelijksch werk.

Heel geregeld is de zon niet in haar verschijnen en verdwijnen, althans niet in onze streken. In den zomer is zij vroeg bij de pinken en gaat laat slapen; maar in den winter is 't een andere tijd. Er is nog al wat verschil tusschen een zomer- en een winterdag en -nacht. Wie zoo'n heelen nacht kan doorslapen, heeft niet te klagen over gebrek aan de noodige rust.

Een gevolg van die ongestadigheid der zon is, dat het hier den eenen tijd van 't jaar warmer moet zijn dan den anderen. Dat is gemakkelijk te begrijpen. Immers als gij 's winters een kwartier bij de warme kachel zit, baat u dat meer dan vijf minuten.

Dat we dag en nacht, lente, zomer, herfst en winter hebben, dat we van morgen, middag en avond weten, daarvan is de zon oorzaak. Zij geeft al die tijden aan, nauwkeuriger dan de allerbeste klok.

Maar hiermee is 't niet uit. Wanneer de zon zoo lang en zoo warm de aarde beschijnt, trekt zij veel water als damp omhoog. Daar ontstaan er wolken uit van allerlei vorm en kleur. Zij drijven naar oost en west, naar noord en zuid, gieten hier regen uit, strooien daar hagelsteenen rond, schudden elders sneeuwvlokken neer.

Menig waterdropje doet zoo een verren tocht, verder dan gij ooit gereisd zijt, en ondervindt veel, meer dan gij van uw leven ondervonden hebt. Als het spreken kon, zou 't u verhalen van verre landen en groote zeeën, waarover het heengetrokken is. Het zou u vertellen, dat het nu eens een bloempje ver-

kwikte, dan in een beekje van de bergen neersprong. In de woestijn werd het opgevangen als dauw en laafde den dorstigen reiziger. Of het lag weken, maanden lang verstijfd in gezelschap van vele kameraden op de toppen der hoge bergen. Dat en nog veel meer zoudt ge hooren.

En wie is nu de oorzaak van dat alles? Wie anders dan de zon, die haar warmte ons schenkt of onthoudt! Die de lucht in beweging brengt en zoo de moeder is van het zachte koeltje, maar ook van den razenden storm! Zonder haar zou 't altoos nacht, altijd koud zijn op aarde. Geen plant zou er groeien, geen dier kon er leven: de aarde zou woest zijn en ledig.

OPGAVEN.

1. Beantwoord de volgende vragen :

1. Wat krijgen we van de zon? 2. Wanneer begint de dag? 3. Tot hoe lang rijst de zon in schuine richting? 4. Wanneer is het middag? 5. Wanneer is de zon onzichtbaar? 6. Hoe zijn de dagen en nachten in den zomer? 7. Hoe in den winter? 8. Wat is daarvan een gevolg? 9. Wat doet de zon met het water? Wat doen de wolken? 11. In welk jaargetijde komt de zon het hoogst? 12. Welken tijd van den dag? 13. Wat ziet gij nog meer aan het uitpansel?

2. Het licht — zon of van — zon, de beweging — lucht of van — lucht, de hitte — zomer of van — zomer, de lengte d— dag of van — dag, het opkomen — maan of van — maan, de koude — winter of van — winter.

Geef zelf meer zulke voorbeelden en maak er zinnen mee.

3. In de volgende zinnen moet het woordje *ik* worden vervangen door: *gij*, *hij* en *wij*.

Ik werk met lust. Ik schrijf netjes. Ik groet beleefd. Ik ben gehoorzaam. Ik antwoord op die vraag. Ik heb veel boeken. Ik wasch mijn handen. Ik neem mijn schrijfboek mee. Ik lees de opgaven in mijn leesboek over. Ik schaam mij.

Schrijf daarna die zinnen in den *verleden tijd*.

4. **Het vorige lesje te dicteeren.**

11. LENTE KOMT.

De lieve Lente keert van 't Zuid!

Zij zendt haar bode voor zich uit;

Die kleppert rond, zoo luid hij kan:

«Mijn meesteresse komt er an!»

Zij kwam en bracht van over zee

Veel kostelijke gaven mee:

Een schat van bloemen strooide ze uit

En tooide daarmee boom en kruid.

En daar zij veel van zingen houdt,

Bracht zij ook zangers mee in 't woud.

Die kweelden, kwinkeleerden dra

Om 't hardst, de een den ander na.

De krekel zingt heel fijn in 't gras,
De hommel bromt daarbij den bas,
De koekoek draagt een solo voor,
En 't kikkervolkje zingt in koor.

Och, wat een vreugde wijd en zijd!
Wat een gejubel als om strijd! —
Komt kinders, wij ook zingen mee:
«Wees welkom, lieve Lente, hoezee!»

OPGAVEN.

1. Schrijf de zinnen van het versje afzonderlijk op,

maar gebruik zooveel mogelijk een andere woord-schikking.

2. Zeg het met andere woorden :

De lieve Lente keert van 't Zuid.

Zij brengt veel kostelijke gaven mee.

Met een schat van bloemen toot zij boom en kruid.

De zangers van het woud kweelen en kwinkeleeren om 't hardst.

De koekoek draagt een solo voor.

Het kikkervolkje zingt in koor.

Wijd en zijd heerscht vreugde.

Het waterdropje laaft den dorstigen reiziger.

Het lag met vele kameraden verstijfd op de toppen der bergen.

De zon is de moeder van het zachte koeltje en van den razenden storm.

3. Vul in met *e* of *ee*.

Wij l—ven niet om te —ten. Zij w—nen over 't verlies van hun —nig kind. Ik kan u het geld niet l—nen. St—nen worden van klei gebakken. Het st—nen van een zieke is akelig te hooren. Het kw—len der vogels is str—lend voor 't gehoor. Het waschgoed wordt gest—ven en gestr—ken. Waar zijn mijn n—ven gebl—ven? De bew—ring van die h—ren steunt op verkeerde gronden. Uw misdaad is bew—zen, het vonnis zal u na —nige w—ken worden voorgel—zen. Ieder moet l—ren l—zen, r—kenen en t—kenen. De menschen dragen kl—ren; vogels hebben v—ren.

IN DE BOOT.

Bootjevaren! Welke knaap houdt er niet van! — Zeker hebt ge wel eens beproefd, een oude klomp in een zeilschip te veranderen? Een stuk van een meslemmet doet dan gewoonlijk dienst als roer. Een mast met een paar ra's, waaraan een enkel zeil van een stuk oud katoen, staat in 't midden. Een boegspriet mag niet gemist worden, anders zou 't vaartuig er uitzien als een paard zonder kop. Met een weinig lijn wordt een houten poppetje uit broertjes speeldoos bij 't roer bevestigd. Dat is een stuurman, die zijn post niet verlaten zal.

Waait er nu een fiksche bries, dan naar de vaart of naar 't meer. Maar voorzichtig! Geen kinderen te dicht aan den kant! Heeft het water u eenmaal gepakt, het laat u niet gemakkelijk weder los. En menigeen heeft zijn roekeloosheid duur moeten betalen. —

Dit wist mijnheer van Duren ook, toen de kinderen op een mooien zomermiddag vroegen, een tochtje met de boot te doen. Het buiten lag aan den oever van een meer, dat wel drie uur in omtrek en door bosschen omzoomd was. Zij kregen vergunning van papa, maar moesten allen beloven zich goed in acht te nemen. Johan, de oudste van het vijftal, zou als bootsman gezagvoerder zijn. Toen allen zaten, kommandeerde Johan: «Chris en Gerrit aan de riemen en goed maat houden!» Ze staken van wal, de riemen plasten, en het ranké scheepje kliefde het gladdé watervlak. Hoe heerlijk frisch was het op

't meer! Aan wal voelde men geen enkel tochtje; maar hier waaide een luchtig windje.

De beide roeiers hieven een lustig matrozenliedje aan en Amalie en Trui stemden mede in. De vaart ging voorspoedig, en men kwam behouden aan de overzij. De boot werd vastgelegd, en allen stapten aan wal. De meisjes hadden een mand meegenomen, welker inhoud vlug werd uitgepakt. Binnen eenige oogenblikken was in den lommer van een eik de disch bereid,

dien vooral de hongerige roeiers alle eer aandeden. 't Ging er vroolijk toe: onder lach en scherts werden de boterhammen met vleesch genuttigd en de bierflesschen geledigd. — «Komaan,» zei Amalie, «nu een uurtje het bosch in aardbeien zoeken; wij willen niet met ledige handen huiswaarts keeren!» — Dat voorstel vond bijval; allen gingen aan 't zoeken, en de oogst was ruim. — Toen ze na een uurtje weer bij de boot kwamen, was het hoog tijd om te vertrekken. De zon stond reeds laag,

en zij moesten voor den donker te huis zijn. Johan plaatste zich aan 't roer, Chris en Gerrit namen weer de riemen, en daar ging het heen. Zonder tegenspoed kwamen de jongelieden te huis. Dat Trui wat onvoorzichtig te ver buiten boord had gehangen en er over geslagen zou zijn, als Johan haar niet bijtijds gegrepen had, werd maar verzwegen. Trui zou een volgenden keer wel beter oppassen. En bleven de ouders onkundig van 't geval, dan zouden zij, bij een later pleizier-tochtje, niet vol zorg en angst denken aan de kinderen in de boot.

OPGAVEN.

1. **Wat is het tegendeel van :**

veel van iets houden, iets bevestigen, zijn post verlaten, roekeloosheid, boschrijk, iets vergunnen, zich goed in acht nemen, van wal steken, een rank scheepje, een luchtig windje, een lustig lied, meê instemmen, de voorspoedige vaart, de overzij, iemand eer bewijzen, huiswaarts keeren, het voorstel vond bijval, de ruime oogst, bijtijds.

Zie de zinnen goed na.

2. Wees voorzichtig, *anders* krijgt ge een ongeluk;

dat is: Wees voorzichtig; *als ge niet voorzichtig zijt*, krijgt ge een ongeluk.

Doe evenzoo met :

1. Ik moet opletten, anders begrijp ik het niet.
2. Houdt altijd woord, anders vertrouwt men u niet.
3. Schrijf langzaam, anders wordt het schrift slordig.
4. Gij moet leeren, anders blijft ge onwetend.
5. Loop vlug, anders komt gij te laat.

3 Vul eens in:

Wanneer op het schip de boegspriet ontbreekt, ...

Wanneer aan het schip geen roer is, ...

Als de stuurman zijn post verlaat, ...

Wie op het water onvoorzichtig is, ...

Wie de gezagvoerder op een schip is, ...

Wanneer de riemen met kracht worden gehanteerd, ...

Ofschoon men aan wal geen tochtje voelde, ...

De roeiers deden den disch alle eer aan, omdat . . . . .

Men wil niet graag met ledige handen huiswaarts keeren, als . . . . .

Wij schenken onzen bijval aan een voorstel, wanneer . . . . .

Men verzweeg het gevaar, waarin Trui verkeerd had, ten einde . . . . .

4. Beantwoord de volgende vragen:

Wie beproeft iets? Wanneer doet een ding dienst als roer?

Wanneer bevestigt gij een anders woorden? Wanneer moet een

kind zijn roekeloosheid duur betalen? Wanneer is een meer

door tuinen omzoomd? Waarom moesten Chris en Gerrit bij

't roeien maat houden? Wanneer gaat een tocht voorspoedig?

Wanneer bewijst gij de lessen uwer ouders de rechte eer?

B.v.: Iemand beproeft iets, als hij iets tracht te doen, dat hij nog niet gedaan heeft.

13. WAS DAT NIET KORDAAT?

In een boschrijke streek woonde een arme weduwe, die een eenig kind had, een meisje van zes jaar. In den zomer hoedde zij voor de boeren van het dorp het vee en won

daarmee voor zich en haar dochtertje het dagelijksch brood. Terwijl haar oogen de grazende runderen volgden, waren de handen vlijtig aan 't breien. De kleine Mina speelde onderwijl in haar nabijheid met de bloemen, welke zij geplukt had.

Nu gebeurde het eens, dat moeder en dochter aan den rand van een uitgestrekt bosch zaten. Mina deed zich te goed aan een bord pap. De koeien graasden dichtbij in de schaduw van 't geboomte; maar een paar liepen al weidende het bosch in. De vrouw bemerkte dat en snelde heen, om ze terug te drijven.

In haar afwezigheid kwam een groote wolvin uit de struiken, pakte het kind bij de kleeren en droeg het mee naar haar hol.

Toen nu de moeder terugkwam, vond zij slechts het omgeworpen bord; haar kind was verdwenen. Zij vermoedde echter, wat er voorgevallen was en liep daarom klagend en om hulp roepend naar het dorp.

Intusschen doolde een reiziger, die van den rechten weg afgeraakt was, door het woud. Eensklaps hoort hij een menschelijke stem in zijn nabijheid en gaat op dat geluid af. Met moeite dringt hij door het dichte struikgewas, en wat ziet hij nu voor zich?

Een klein meisje zit daar op den grond, omringd door een troep jonge wolven, die begeerig naar haar handjes happen. Maar telkens slaat zij met den houten lepel de dieren op den kop, terwijl ze roept: «Weg, of je krijgt een klap!»

De reiziger slaat met zijn stok tusschen de jonge roof-

dieren en jaagt ze op de vlucht. Daarna neemt hij het kind op en spoedt zich, uit vrees voor de ouden, ijlings voort. Weldra ontmoet hij eenige boeren, die, met vorken en knuppels gewapend, uitgetrokken waren, om het meisje te zoeken. De moeder, welke hen vergezelde, drukte haar kind aan de borst en dankte den redder met tranen van vreugde.

OPGAVEN.

1. **Vertel de les eens na, maar denk aan de volgende punten:**

weduwe en kind, haar woonplaats, haar dagelijksch werk, wat op zekeren dag voorviel, de wolvin, de moeder mist haar kind, de reiziger, wat hij vindt en doet, wie hij ontmoet.

2. **Wat verstaat men door:**

een pleiziertocht, een krijgstoct, een rooftoct, een zeetocht, een ontdekkingstoct, een strooptocht?

3. **Vul eens in:**

Wie schepen bouwt, heet . . . . Wie een schip stuurt, heet . . . .

Wie roeit, noemt men . . . . Wie beveelt op een schip, heet . . . .

Wie de spijs bereidt, wordt . . . . . Wie vee hoedt, heet . . . . .

Wie kinderen hebben, worden . . . . . Wie op reis is, heet . . . . .

Wie het land bebouwt, wordt . . . . . Wie iemand gered heeft, wordt . . . . .

4. **Wat is:**

een boschrijke streek, een arme weduwe, een grazende koe, een uitgestrekt bosch, een verdwaalde reiziger, een menschelijke stem, dicht struikgewas, een kordaat meisje, een eenig kind, een verlegen moeder?

14. ONZE HUISDIEREN.

Onder onze huisdieren is het paard zeker een der nuttigste en daarbij schoonste. Wat zou de landbouwer beginnen, als hij geen paarden had! Ja, hij zou zijn koeien voor den ploeg, de eg of de kar kunnen spannen, en die zouden het werk ook, al ging 't wat langzamer, kunnen doen. Maar verbeeld u nu een koe voor een fraaie koets of sjees, of voor een omnibus. Verbeeld u een ruiter op een koe gezeten in steé van te paard. Dat klinkt vermakelijk, niet waar? — Wij zouden het kwalijk zonder paarden kunnen stellen. Zij bewijzen den mensch veel en velerlei dienst. Dat hij dit op prijs moet stellen en het dier daarom goed voeden en vriendelijk behandelen, spreekt van zelf. Wie het paard wreedaardig afbeult, verdient zelf zoo behandeld te worden.

Het paard is leerzaam: dit kunt ge zien in een circus of paardenspel. Het heeft een goed geheugen: het weet den weg, dien het dikwijls gegaan, en kent de herberg, waar-

voor het eenige keeren op een stuk brood onthaald is. Voorts is het gehecht aan zijn meester, als die het goed behandelt. Hiervan een enkel voorbeeld tot bewijs.

Zeker reiziger werd door roovers overvallen en gevangen genomen. Zij sleepten hem mee door een eenzame, woeste streek, en toen de avond viel, wierp men hem geboeid in een tent. Daar lag hij, geen slaap look zijn oog, onophoudelijk dacht hij aan vrouw en kinderen, welke hij zeker nimmer weer zou zien. Vergeefs zouden zij op zijn terugkomst wachten, vergeefs elken dag naar hem uitzien. Maar stil! Kon hij hun niet een bode zenden, die hun bericht bracht van zijn ongeluk? Zijn trouw paard stond immers in de nabijheid der tent aan een staak gebonden. 't Was nacht; de roovers waren ingeslapen; hij kon zijn metgezel althans de vrijheid hergeven. Voorzichtig wentelde hij zich om en om tot buiten de tent. Hij kwam zoo bij zijn paard, dat vriendelijk den kop tot hem neerboog. En nu begon hij een moeilijken arbeid: met zijn tanden beet en scheurde hij zoolang aan het touw, tot het brak. Goddank! het paard was vrij. «Ga heen, lieve vriend en bericht aan mijn vrouw het lot, dat mij wacht!» sprak de man met een traan in 't oog. Doch het trouwe dier luisterde ditmaal niet naar de stem zijns meesters; het pakte met zijn sterke tanden de banden, waarmee deze geboeid was, beurde hem op en snelde voort.

OPGAVEN.

1. Beantwoord de volgende vragen :

Waarom is het paard een huisdier? Waarom is het nuttig?
 Wie moet het vooral gebruiken? Waarom is het paard leerzaam?
 Aan wien is het zeer gehecht? Waaruit blijkt dat in deze les?
 (Kort vertellen.)

2. Vertel gij nu eens iets van een koe en let daarbij op haar lichaamsbouw, haar aard, haar voedsel, haar gaven, haar diensten in sommige streken, haar nut na den dood.

3. Maak eens ferme zinnen met de volgende werkwoorden :

kabbelen, murmelen, grazen, dolen, bevestigen, klieven, aanhellen, bereiden, nuttigen, verzwijgen.

4. Let op het verschil en druk het in woorden uit :

Zus Kee *steekt* de handjes uit. Dit werk *steekt* niet uit. Het kind *staat* bij de moeder. Het meisje *staat* moeder bij. Jan *ging* met zijn broer uit. De lamp *ging* eindelijk uit. Het hoentje *loopt* over het heem. Het pad *loopt* over het heem. De hond *volgt* den knaap. Het kind *volgt* den raad zijns vaders. Deze paal *staat* scheef. De hoed *staat* u goed.

B.v.: Zus Kee houdt de handjes vooruit of strekt de handjes uit. Dit werk is niet heel mooi, is niet zeer goed, is niet uitmuntend, kon wel beter.

15. EEN LEELIJK GEVAL.

Filaks! ondeugend dier,
 Kom nu gezwind maar eens hier
 En breng me mijn broek terug.
 Toe gauw! zeg ik, of je rug
 Zal er van lusten. Hoor je wel?
 Wil je niet, deugniet? — Wacht maar, dat spel
 Zal je straks rouwen! —

Och kom, Filaksje, beste jongen,
 Schei nu uit met die malle sprongen;
 Kom nu! Ik moet mijn broek toch houden,
 Anders word ik zeker nog verkouden:
 Zie mij maar eens aan! Ik arme bloed
 Sta hier spik-splinternaakt.

Hoor eens! Moeder heeft eergister worst gemaakt,
 En daar krijg jij straks een stukje van.
 Maar geef me mijn broek nu ook, dan trek ik ze an,
 En we gaan samen naar huis.

Nog niet? Och hemel, wat is het een kruis
 Met zoo'n koppig beest!

Was ik maar niet in 't water geweest!
 Doch het is zoo warm! En gevaarlijk
 Is 't hier

Geen zier!

Klein Duimpje zou er waarlijk
 Niet verdrinken. — Maar kom
 Filaks, krijg ik mijn broek ook weerom?
 Denk toch aan de braadworst, mijn beste!
 Ik vraag u nog eens, maar nu voor 't leste;
 In drie tellen, hoor je? — Een... twee...
 Ha! zie zoo, nu ben ik tevree.
 Straks, vrindje, zal ik je wel tracteeren,
 Dat zal je die kuren wel voor altijd verleen.

OPGAVEN.

1. **Schrijf de zinnen van het versje afzonderlijk op, en vervang sommige woorden en uitdrukkingen door andere.**

2. **Maak van twee achtereenvolgende zinnen telkens één zin:**

Ik heb het u ten strengste verboden. Gij zijt gaan baden. — Het is prachtig lenteweer. Ik kan u niet op de wandeling vergezellen. — Gij zult uwe vroegere schulden vereffenen. Ik zal u opnieuw geld leenen. — Die man geniet mijn volle vertrouwen. Gij kunt alles met hem overleggen. — Hij heeft zijn tijd goed besteed. Zijn vlijt werd niet beloond. — Mijn broeder had u een dienst bewezen. Gij hebt hem met ondank bejegend.

3. **Is er ook verschil tusschen de cursieve woorden?**

De koopman zal die waren nog eens *overwegen*.

Wij zullen nauwgezet *overwegen*, wie van u gelijk heeft.

Iedere week kan die werkmán drie gulden *overleggen*.

Overleg die zaak met uwe vrienden.

't Wordt avond: de zon zal weldra *ondergaan*.

Kent gij een koning, die de doodstraf moest *ondergaan*?

Die oefening is *uitstekend* door u gemaakt.

In zee *uitstekende* landtongen noemt men kapen.

Een troep vreemdelingen is ons land *doorgetrokken*.

Dat vloeipapier is geheel van inkt *doortrokken*.

4. **Waarom zou men schrijven:** paardenspel — paardekop,
 pijpenmand — pijpekop,
 hoedenfabrikant — hoededoos,
 brillenslijper — brilleglas.
 kurkensnijder — kurketrekker?

16. DENK ER AAN!

1. Scherpe messen snijden zeer,
Scherpe tongen nog veel meer.
2. Vroeg rijp, vroeg rot.
3. Beter buigen dan breken.
4. Wie spoedig helpt, helpt dubbel.
5. Wie zich onder den draf mengt, wordt door de
varkens gegeten.
6. Wie in toorn handelt, gaat in storm onder zeil.
7. Orde maakt den arbeid licht.
8. Honger is de beste kok.
9. Eelt in de handen is eervoller dan gouden ringen
aan de vingers.
10. Kunst baart gunst.
11. Een goed handwerk heeft een gouden bodem.
12. Een boom valt niet van één slag.

OPGAVEN.

1. Druk ieder spreekwoord op *verschillende wijzen* uit.
2. Schrijf ze daarna af en leer ze van buiten.
3. Kunt ge de volgende woorden wel in tweederlei be-
teekenis gebruiken?
streek, slaap, weer, boog, beet, lot, traan, blik, steel, enkel.

17. EERLIJK DUURT HET LANGST.

In zekere stad wandelde een aanzienlijk heer langs straat. Een kleine, zeer armoedig gekleede knaap naderde hem en vroeg om een kleinigheid voor zijn zieke moeder. De heer zag den jongen streng aan en vroeg, hoe hij 't wagen durfde op straat te bedelen, daar het verboden was. —

«Ach, mijnheer!» antwoordde het knaapje met tranen in de oogen, «nog nooit heb ik het gedaan. Maar nu is moeder al eenige dagen ziek, de levensmiddelen zijn op, en niemand ~~er~~ ar ons om.»

De heer ~~de les~~de, dat het ventje waarheid sprak en trok de beurs ~~ook~~ in hoe jammer! Zij bevatte niets dan groote stukken.

«Zal ik eventjes gaan wisselen?» vroeg de knaap. «Ik zal aanstonds terug zijn.»

De heer gaf hem glimlachend een rijksdaalder en wandelde toen langzaam verder. Hij twijfelde, of de arme jongen wel terugkomen zou. Maar de rijke man had zich vergist. Na een poosje kwam de knaap, zoo snel hij loopen kon, den heer achterna en overhandigde het gewisselde geld.

«Zeg, mijn jongen, waarom ben je niet stilletjes weggebleven? Ik ken je immers niet;» zei de heer, om het knaapje op de proef te stellen.

«Ik mag geen dief zijn: dat wil moeder niet. Zij heeft gezegd, dat het beter is gebrek te lijden dan te stelen.»

De heer wenschte kennis te maken met de moeder, die

in al haar armoede eerlijk bleef. — Hij ondersteunde haar vervolgens, en toen zij hersteld was, verschafte hij haar geregeld werk, dat goed betaald werd.

En hoe ging het met het knaapje?
De heer liet hem onderwijs geven en daarna een handwerk

leeren. Ook was hij zoo verstandig niet altijd bij moeders pappot te willen blijven. Hij ging de wijde wereld in, werkte op verschillende plaatsen en leerde overal wat. Zoo keerde hij na eenige jaren als een kundig en bekwaam werkman in zijn vaderstad terug, waar hij door zijn gedrag het vertrouwen zijner medeburgers verwierf en een welgesteld man werd. En voor zijn moeder, aan wier verstandige lessen hij zooveel te danken had, zorgde hij op haar ouden dag als een rechtgeaard kind.

OPGAVEN.

1. **Schrijf de les in den tegenwoordigen tijd.**

2. **Is er ook verschil tusschen :**

Een armoedig gekleede knaap — een armoedige, gekleede knaap.

Een prachtig opgetuigd paard — een prachtig, opgetuigd paard.

Een schoon zingende vogel — een schoone, zingende vogel.

Een vlug schrijvende knaap — een vlugge, schrijvende knaap.

Een sierlijk bloeiende plant — een sierlijke, bloeiende plant.

Een snel zwenkende schaatsenrijder — een snelle, zwenkende schaatsenrijder.

Sterk zweetende hooiers — sterke, zweetende hooiers.

Zwaar trekkende ossen — zware, trekkende ossen.

Een fraai geschreven brief — een fraaie, geschreven brief.

3. **Wat is het tegendeel van :**

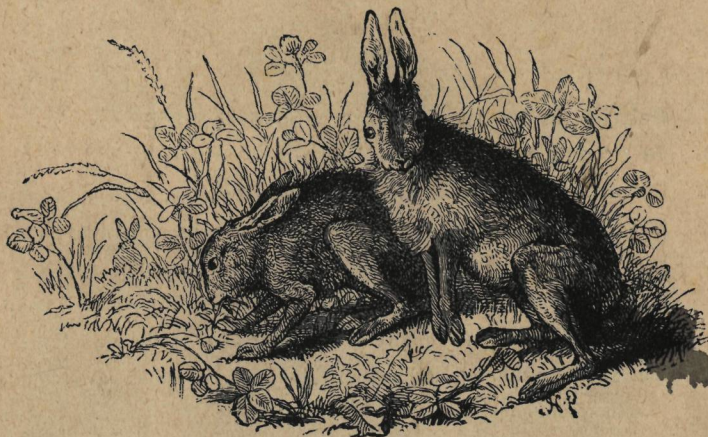
eerlijkheid, een aanzienlijk heer, een armoedig gekleede knaap, iemand naderen, om een kleinigheid vragen, iets verbieden, iemand streng aanzien, aan iets twijfelen, gebrek lijden, ijver, spaarzaamheid, een welgesteld burger, een rechtgeaard kind, den ouden dag?

4. Het ijs is spiegelglad, wanneer het zoo glad is als een spiegel.

**Zoek meer zulke woorden en maak er flinke zinnen mee.
Zegt men ook spiegelgladder? Hoe zegt men dan?**

18 EEN VERHAAL VAN LANGOOR.

Langoor, een oude haas, verhaalde gaarne allerlei voorvallen uit zijn leven. — «Eens,» dus begon hij, nadat hij met eenige makkers zijn avondmaal in een moestuin had gehouden, en allen zich gemakkelijk hadden uitgestrekt, «eens in een winter ware ik bijna verhongerd. Maar, wat nog erger was dan eenige dagen vasten, ik zou haast nog opgegeten zijn op den koop toe.»

«Komaan, heer Langoor,» zeiden de overigen, «dat moest ge ons eens vertellen!» En Langoor begon.

«'t Is al een jaar of drie geleden: 't was, geloof ik, in 't jaar '40; het vroom dat het kraakte. De grijze kraaien zaten op de sneeuw, maar vlogen niet op, als men ze naderde; want ze waren stokstijf bevroren. Gelukkig voor ons lag de sneeuw een paar voet hoog, en daaronder scholen we weg voor de grimmige vorst. Maar een gevolg daarvan was ook, dat er weinig te bikken was: de kool lag onder de sneeuw begraven.

Op zekeren dag had ik, uitgeput van honger en kou, in de ruïnen van een afgebrand boerenhuis de wijk genomen voor den scherpwind en de stofsneeuw. Ik was ingeslapen, toen ik zeer onaangenaam in mijn rust gestoord werd door een boer, die daar ook schuilen wou. De kerel had de onbeschaamdheid, op den steen te gaan zitten, waarachter ik lag en drubte mij zoo erg, dat ik het uitschreeuwde van pijn.

«Ei zoo, mijnheer Langoor, ben jij daar?» zei hij mij bespeurende. «Dat treft goed; morgen kan je het doopmaal met ons vieren.» Dit zeggende pakte hij mij bij de ooren en nam mij mee naar zijn huis, waar hij me opsloot in een klein kelderkamertje. Zelfs was hij zoo vriendelijk, mij een paar koolstronken aan te bieden en mij uit te noodigen daarvan te eten, voor ik ging slapen.

Hoewel mijn hart door vrees werd benauwd, mijn ledige maag pijnigde me nog meer, en zoo begon ik dus te eten. Maar wat hoorde ik daar? Ik zag op: een vensterluik was

opengeblevē en gierde van den wind heen en weer. Dat was een uitkomst in den nood. Ik at nu gezwind mijn koolbladeren op, zoodat ik voor een paar dagen genoeg meende te hebben, veegde mijn baard af, nam een aanloopje en sprong door 't raam. Ongedeerd landde ik beneden aan in den tuin en verschool mij daar onder een grooten hoop rijshout, waar ik mij een warm rustplaatsje gereed maakte.

Den volgenden morgen ontdekte ik, dat er in den tuin overvloed van kool was, bleef er dus stilletjes den winter door en had het er opperbest. In 't voorjaar verliet ik mijn winterverblijf en zocht mijn makkers in 't bosch weer op. Menigeen vond ik niet meer, en de anderen zoo vermagerd en ellendig, dat zij nauwelijks op de beenen konden staan. Ziet kinderen — dus eindigde Langoor zijn verhaal — men vindt soms het goud, waar men 't heel niet zoeken zou.

OPGAVEN.

1. **Wat dunkt u, wie worden er mee bedoeld, en waarom?**

Langoor, langbeen, de klepperman, een kleine koning, gevederde zangers, gevleugelde reizigers, een heer in 't zwart, de koning van het woud, de koning der dieren, de koningin der bloemen.

2. **Wat wil het zeggen?**

De levensmiddelen zijn op. Mijn ziek broertje is weer op. De zon is op. Vader is uit. De kachel is uit. De lamp is uit. De vertelling is uit. Mijn jas is af. Uw werk is af. De zieke is af. Mijn oom uit Engeland is over. De bui is over. Deze prijzen zijn nog over. Die knikkers zijn binnen. Moeder is binnen. De meid is achter. De week is om. Het boek is uit. De kinderen zijn boven.

3. **Let op het verschil en druk het duidelijk uit.**

Het schreien *hielp* den jongen niet. De broeder *hielp* zijn zuster niet. De kinderen *zagen* den ruiter *na*. De leerlingen *zagen* hun werk *na*. De werkmán is vroeg *opgestaan*. Het werkvolk is tegen den fabrikant *opgestaan*. De zwaluw *vloog* over het water. De schaatsenrijder *vloog* over de vlakke. De boer *spant* de paarden *in*. De leerling *spant* zich *in* bij zijn werk. Dat *stond* Johan wel *aan*. De deur *stond* *aan*. De bui *trok* allengs *over*. De veerman *trok* de schuit *over*. Het onweer *hield* lang *aan*. De politie *hield* den bedrieger *aan*.

4. **Maak flinke zinnen met de volgende woorden:**

riet — ried, liet — lied, wed — wet, weken — weken, tonen — toonen, bijna — nabij, reizen — rijzen, maand — maant, hout — houd.

19. **HET WATERDROPJE.**

Het waterdropje valt ter aard

En drenkt de bloemen, groot en klein,
En als 't zich met zijn broertjes paart,
Ontstaat een beekje, klaar en rein.

Nu speelt het met de vischjes wat

En rolt de steentjes op den boòm,
Of springt op 't groote molenrad,
Zoodat dit rondgaat log en loom.

Maar straks in breeder bed gevloeid,
Vindt het hier broertjes zonder tal,
Waarmee het langs den oever stoeit,
En neerstort in den waterval.

Dan voelt het sterk zich, en met kracht
Bestormt het dam en dijken mee;
Zij wijken voor hun overmacht,
En 't heele landschap wordt een zee.

En keert het in zijn bed terug,
Dan snelt het verder op zijn baan,

Draagt groote schepen op zijn rug
En voert ze mee naar d' oceaen.

Daar brult de branding, huilt de orkaan,
En de arme scheepeling vindt den dood;
De zee spoelt balk en planken aan
En bergt de lijken in haar schoot.

OPGAVEN.

1. **Uit het eerste couplet kunnen we de volgende zinnen vormen :**

1. Het waterdropje valt ter aard.
2. Het waterdropje drenkt de bloemen.
3. De bloemen zijn groot en klein.
4. Het waterdropje paart zich met zijn broertjes.
5. Een beekje ontstaat.
6. Het beekje is klaar en rein.

Schrijf ze zoo ook uit de andere coupletten op.

2. *Drenken is doen of laten drinken.*

Welke werkwoorden kunt ge naast de volgende schrijven :

vallen, zitten, liggen, varen, zuigen, waken, lijden?

Maak met elk dier werkwoorden een goeden zin.

3. **Gebruik de volgende woorden in tweederlei beteekenis in flinke zinnen :**

maar, kom, gestikt, want, net, streng, wagen, daar, beurs, wel.

4. **Vertel nu eens kort de geschiedenis van een waterdropje.**

20. DE ZANGVOGELS.

In een aardig dorpje lagen de huizen te midden van tuinen en boomgaarden. Was de zomer in 't land, dan scholen de witte huisjes half weg in 't groen. Wie dan op een schoonen morgen een wandeling door het dorpje deed, die werd door de gevederde zangers onthaald op een liefelijk concert. Maar wat nog beter was, ten minste voor de kinderen? In den herfst hingen de boomen vol heerlijk ooft. En 's zomers was er overvloed van kersen en pruimen, zoodat de inwoners manden vol naar andere streken verzonden. Aan wie men dien overvloed mede te danken had, bleek al spoedig.

Eenige knapen vonden er namelijk vermaak in nestjes te zoeken en de eiertjes er uit te halen. Zelfs vink en nachtegaal

verschoonden zij niet. Zoo kwamen er geen jonge vogeltjes, en de oude verlieten de streek en keerden niet weder. Slechts een enkel vogeltje hoorde men er in de lente nog zingen. De slag van den nachtegaal klonk echter niet meer in stille avonden door het dorp. En wat erger was: geen vruchten waren er te plukken in den herfst. De schadelijke insecten hadden de bloesems bedorven en de bladeren afgeknaagd, zoodat vele boomen bijna zoo kaal stonden als in den winter.

Gelukkig besloot het gemeentebestuur het kwaad, dat de knapen gesticht hadden, tegen te gaan. Op het uithalen van de nesten werd straf gesteld, en de politie kreeg last op de deugnieten te passen. Wie zich nu aan het misdrijf schuldig maakte, moest zijn baldadigheid duur betalen. Dit hielp. En toen nu de vogeltjes in het vriendelijke dorpje weer in vrede hun nestjes konden bouwen en hun eiertjes uitbroeden, vermeerderde hun getal allengs weder. De boomen bloeiden als te voren en waren in den herfst met overvloed van vruchten beladen.

OPGAVEN.

1. Zeg het met andere woorden :

Langoor vertelde allerlei voorvallen uit zijn leven. Hij moest eenige dagen vasten. Hij school weg onder de sneeuw. Er was weinig te bikken. Hij nam de wijk in de ruïnen van een afgebrand boerenhuis. Een boer bespeurde hem. Hij bood hem een paar koolstronken aan. Hij landde ongedeerd beneden aan. In den tuin had hij het opperbest. Zijn kameraden waren verma-gerd. — De huizen lagen te midden van tuinen en boom-

gaarden. De huisjes scholen weg in 't groen. Gevederde zangers onthaalden de bewoners op een liefelijk concert. Vink en nachtegaal werden niet verschoond. De politie kreeg last op de deugnieten te passen. Het getal vogels vermeerderde allengs weér. —

2. **Geef in zinnen de beteekenis van:**

levensmiddelen, leermiddelen, vervoermiddelen, geneesmiddelen, slaapmiddelen, verdedigingsmiddelen, — geboortestad, havenstad, landstad, zee stad, hoofdstad, fabrieksstad.

3. **Schrijf de les af, maar verander woorden en zinnen zooveel mogelijk.**

B.v.: In een fraai dorpje waren de huizen van tuinen en boomgaarden omgeven. Gedurende den zomer werden ze bijna geheel verborgen door 't gebladerte van beomen en struiken. Enz.

4. **Gebruik de volgende woorden in ferme zinnen, in tweederlei beteekenis:**

sloot, weken, sloop, zon, beleefd, kan, schaar, dek, wacht.

21. EEN MUZIKANT.

Het plaatje stelt u een diertje voor, dat uitsluitend bij de

menschen te huis leven kan en toch geen huisdier is. Dat komt u vreemd voor? — «Zijn de dieren, welke bij ons in huis leven, dan geen huisdieren?» zoo vraagt ge. — Neen niet alle. Wanneer ze, zooals die muzikant, zonder uitnoodiging ontvangen te hebben, ja, tegen den wil der bewoners, het huis binnendringen, dan heeten ze geen huisdieren. Welke dieren te huis mag men dus huisdieren noemen en welke niet?

De muzikant hierboven behoort tot de laatste. Ge kent hem zeker wel bij naam: 't is de huiskrekel of het heimpje. Beide zeer gepaste namen voor het diertje. Immers een krekel of kriek is een dier, dat kriekt, dat is: een fijn geluid maakt, waarin men den *ie*-klank duidelijk hoort. En heimpje heet het, omdat het in ons heim, dat is in onze woning zich ophoudt.

Maar genoeg over den naam. Laat ons eens kijken, hoe het diertje er uitziet. Gij bespeurt zeker vrij wat overeenkomst met het bekende hooipaardje of den grashopper, die 's zomers in 't gras zijn muziek laat hooren. Verwanten zijn ze dan ook, zeer nauwe zelfs. Voor aan den kop, die aan de zijden met een oog gewapend is, ziet ge twee lange, beweeglijke voelsprietten. Van zijn drie paren pooten, welke uit drie deelen bestaan, is het achterpaar vooral sterk. Ze dienen hem tot het springen, waarin hij een baas is. Maar behalve loopen en springen kan hij nog vliegen. Ge kunt dat ook wel afleiden uit het aanwezig zijn van de beide stijve deksels, welke op den rug liggen en waaronder de vliezige vleugels even weggijken. Licht hij die dekschilden op en spreidt hij die vleugels uit, dan dragen ze hem een heel eind voort.

Maar waarmee maakt hij nu die eentonige muziek, welke ge vooral 's avonds bij bakkerijen hooren kunt? — Dat geluid komt niet voort uit den mond, zooals bij onze zangvogels, en daarom kan 't ook geen gezang, maar moet het muziek heeten. Zij maken het met de vleugeldeksels, die ter plaatse, waar ze aan het borstschild bevestigd zijn, scherpe aderen hebben. Door 't wrijven nu van die deksels tegen elkaar ontstaat het sjirpende geluid. Doch alleen het mannetje verstaat de kunst van musiceeren.

In den zomer legt het wijfje op een warm plaatsje in de bakkerij haar eiers onder zand en kalkstof. Daarbij maakt zij gebruik van een eigenaardig werktuig, een legboor²⁾, waarmee haar achterlijf gewapend is. In 't volgende voorjaar zijn de jongen geheel volwassen, nadat zij vier of vijfmaal een ander kleedje hebben aangetrokken. In 't begin hebben ze geen vleugels en springpooten; maar na de laatste vervelling wel. Eerst zijn ze bleek, maar na korten tijd worden ze geel- of bruinachtig van kleur.

Het heimpje leeft van plantenkost; vooral houdt het van brood en brooddeeg. Dat zoekt het bij avond of 's nachts te verkrijgen, en daartoe verlaat het dan zijn schuilhoek. Wilt gij er een levend betrappen, zoo dient ge dan op de loer te staan. Maar voorzichtig; want bij 't geringste gedruis verbergen zij zich.

OPGAVEN.

1. Vertel de vorige les eens na.
2. Schrijf goede zinnen met de volgende gelijkluidende woorden:
weide — wijde, horen — hooren, voet — voed, want — wand, hopen — hoopen, noot — nood, boot — bood.
3. Druk in de volgende zinnen de beteekenis der werkwoorden op andere wijze uit:

De zon *scheen* door 't venster. De arme man *scheen* diep bedroefd. De ongehoorzame *stoort* zich niet aan vermaningen. Hij *stoort* anderen bij hun werk. De ooievaar *pakt* een kikvorsch. De boer *pakt* goederen op zijn wagen. De werkman heeft zijn gereedsch. ap *neergelegd*. De bureu hebben hun twist *bijgelegd*. De planten *slapen* in den winter. De menschen *slapen* des nachts. Het water *stroomt* in het beekje. Het volk *stroomt* naar de kerk. De kinderen *vermaken* zich op het speelplein. De naaisters *vermaken* de japonnen. Nimmer zal ik grootmoe *vergeten*. Ik zal mijn boek niet *vergeten*.

22. IN JUNI.

't Is Juni! Zie eens, de appelboom verloor
Zijn bloesems, en met blinkend roode wangen
Kijkt uit het donkergroene loof de kers.
Daar aan den kant van 't bosch zoekt onder varens
Een kinderschaar de zoete aardbei op.

Hier op den akker staat het graan in aren,
 Begint te bloeien reeds; de klaproos gloeit
 Als vuur; er naast staan blauwe korenbloemen;

Zij lokken 't oog der kindren, ieder plukt
 Zooveel hij kan en gaat dan kransen vlechten
 En slingert die al jublend zich door 't haar,
 Het kleinste zusjen ook. Dan keeren allen
 In lange rijen, hand aan hand, naar 't dorp
 En zingen: «Ei, de zomer is nabij!»
 Dat klinkt zoo lief en lokt de menschen buiten,
 Die zich verheugen met de blijde schaar.

Komt kinderen, gaat nu allen mee naar buiten,
 Plukt bloemen en windt kransen, maar past op
 En rukt geen halmen uit; want dat is zonde.

OPGAVEN.

1. **Schrijf de zinnen uit het vers afzonderlijk op, maar in andere woordschikking, als 't kan.**

B.v.: Juni is 't.

Zie eens.

Zijn bloesems verloor de appelboom.

De kers kijkt met blinkend roode wangen uit het donker-
 groene loof.

2. **Beantwoord de volgende vragen :**

Wat heeft men te danken? Wat te wijten? Waardoor wordt men gelokt? Waardoor afgeschrikt? Waarom jubelt men? Waarom treurt men?

3. **Gebruik de volgende woorden in flinke zinnen :**
 uitgeput, ongedeerd, schuldig, gereed, schadelijk, bedorven.

4. **Vul in :**

Als iemand overdreven spaarzaam is, wordt hij . . . . .

Als iemand te vrijmoedig is, wordt hij . . . . .

Als iemand te vriendelijk is, wordt hij . . . . .

Als iemand te vroolijk is, wordt hij . . . . .

Als iemand te moedig is, wordt hij . . . . .

Als iemand te levendig is, wordt hij . . . . .

Als iemand te langzaam is, wordt hij . . . . .

5. **Een opstelletje:** De tuin in den zomer.

23. VAN EEN TARWEKORREL.

Een tarwekorrel werd met een menigte zusjes uit een zaaimand genomen en op den akker geworpen. Daar lag ze nu in talrijk gezelschap, en de musschen, die het zaaien in de verte opgemerkt hadden, kwamen in heele scharen aanvliegen. Verscheiden korreltjes werden door haar buit gemaakt; maar de kleine korrel was tusschen een paar kluiten gevallen, en daar zagen de scherpe oogen der musschen haar niet. Een poosje daarna ging een eg over haar heen; die scheurde de groote kluiten stuk, en de fijne aarde dekte nu ons korreltje toe. 's Avonds kwam er een regenbui. Het vocht drong door het dek heen en bereikte het korreltje. Het dronk er van, en nu zwol het op en werd al dikker, zoo zelfs, dat het vliezig kleed te nauw werd en borst. Maar, wat kwam daar door de opening? Een klein wit puntje keek er uit. Dat werd echter van dag tot dag langer en verdeelde zich al spoedig in twee takjes. Het eene boog zich naar beneden en drong dieper in de aarde, alsof het daar iets zocht. Dat was ook zoo. Het zocht voedsel, en om dit nu te beter te kunnen opzuigen, verdeelde het zich in een menigte vezeltjes, die door heel veel mondjes het vocht opnamen. En 't hield niet op daarmee: het was niet te verzadigen.

Onderwijl was ook het andere steeltje grooter geworden. Het scheen in den donker geen aard te hebben, en zocht daarom het licht der zon, wier warmte het elken dag koesterde. Eindelijk, daar keek het eventjes boven den grond;

maar 't had geen kleur: bleek en ziekelijk zag 't er uit. Doch toen de zon het een poosje beschenen had, werd dat spoedig anders. Het werd helder groen van kleur en zag er nu frisch en gezond uit.

Wat was er intusschen van het korreltje geworden? Het was door het vocht gezwollen en week geworden, heel week. En toen was 't, of het de tering kreeg. De meelpap er in verminderde gaandeweg, en alleen het huidje bleef er in 't laatst over. Het korreltje was geheel uitgeteerd. Al haar sappen had zij afgestaan aan het jeugdige plantje, dat zoo gaarne de zon wou zien. Maar 't was immers ook haar kind. En dit groeide nu voorspoedig op en werd een welige halm. De lange smalle bladeren wiegelden in den wind en genoten van den dauw en den zonneshijn. Eindelijk kwam er een aar uit den top te voorschijn, rondom met fijne haartjes bezet. Zij behoorden aan de bloempjes, welke twee aan twee heel zusterlijk in één kelk stonden. Eerst waren die bloemen gesloten, maar allengs openden zij zich, en wat vertoonde zich nu? Aan zeer fijne draadjes hingen geelachtige knopjes. 't Waren zooveel zakjes, waaruit, toen ze opengingen, een fijn meel stooft. Dat stuifmeel ging niet altemaal verloren: een gedeelte werd opgevangen door een ander steeltje dat midden in elk bloempje stond en boven een kleinen mond had. Dit was het begin van een nieuw korreltje, hetwelk allengs grooter werd. Eerst bevatte het een melkachtig vocht; maar toen de zon het graan rijp maakte, werd het vocht een vaste stof, het voedzame tarwemeel. De boer zond de maaiers uit, en na een paar dagen stond nu het goudgele graan in schooven gebonden op

den akker. Het eene tarwekorreltje had er wel honderd voortgebracht.

OPGAVEN.

1. **Vertel nu eens de geschiedenis van een graankorrel.**
2. **Welke woorden hebben dezelfde beteekenis als:**
menigte, opgemerkt, scharen, buit, vocht, bereikte, zwol op, voedsel, hield op, onderwijl, aard hebben, koesterde, gaandeweg, afgestaan, jeugdig, welig, gesloten, allengs, graan, schooven, akker?
3. Een blad is geelachtig, als het niet volkomen geel is, maar een kleur heeft, die er sterk naar zweemt.
Zeker vocht is melkachtig, als het geen melk is, maar in kleur met melk overeenkomt.
Gebruik aldus in goede zinnen de volgende bijvoegselnaamw.:
zoetachtig, oudachtig, kinderachtig, steenachtig, bergachtig, kleiachtig.

Nu ook eens met:

voedzaam, buigzaam, vreesachtig, verdraagzaam, vliezig, ziekelijk.

4. Vul in:

Het korreltje zwol meer en meer op, zoodat .....

Het kiempje zocht het zonlicht, omdat .....

De bleeke plant werd groen, nadat .....

De boer zond de maaiers uit, opdat .....

De korenaar moet bloeien, voordat .....

24. DE AVONDHEMEL.

Als de zon in het westen is ondergegaan, begint eerst de schemering en later de nacht. Allengs neemt de duisternis toe, en vooral bij betrokken lucht kan 't zoo donker zijn, dat men geen hand voor de oogen ziet. Is de hemel helder, dan is de duisternis minder erg. Want dan verschijnt soms in 't oosten de volle maan en verlicht de aarde. Zoo'n avondje is plezierig, ook voor kinderen, die nog laat een boodschap moeten doen of krijgertje willen spelen in den maneschijn. Blijft het maantje nu en dan weg, zoo schijnen toch andere lichten. Vooral in heldere winternachten is de hemel dan met fonkelende sterren als bezaaid. Dat is een heerlijk gezicht! Als ge er nog nooit oplettend naar gezien hebt, raad ik u, dat eens te doen. Sommige sterren schijnen grooter dan andere; enkele kunt ge maar even zien. Schijn bedriegt evenwel dikwijls, en hier ook. De maan, welke 't grootst van allen

lijkt, is 't kleinst. En dat die lichtende punten bollen zijn, veel grooter dan de bol, waarop wij wonen, zoudt ge ook niet zeggen, en toch is het zoo. — De lichte streep aan den hemel, die zich in tweeën verdeelt, heet de melkweg.

Gij weet, dat de zon elken dag een reis langs den hemel doet van 't oosten naar 't westen. Nu, de maan en de sterren volgen dat voorbeeld. Doch ook dat is slechts schijn. Zoo lijkt het u toe, dat de wal met huizen en boomen erop aan de vaart gaat, wanneer gij in een stoomboot zit en door 't raampje kijkt.

De maan gaat als de zon in 't westen onder. Als ge dezen winter vroeg opstaat, moet ge er maar eens op letten. Ge zult dan ook opmerken, dat de maan niet altoos geheel verlicht is. Hoe dat komt, zal uw onderwijzer u wel duidelijk willen maken met een bal, die half zwart, half wit geverfd is. Let echter goed op, anders begrijpt gij 't niet.

OPGAVEN.

1. **Gebruik de volgende woorden in zinnen:**
verdeelt, verdeeld, verzadigt, verzadigd, vermindert, verminderd, behoort, behoord, vertoont, vertoond, bezaait, bezaaid.
2. **Wat kunt ge al vertellen van zon, aarde en maan.**
3. **Maak ferme zinnen met de volgende woorden in tweederlei beteekenis:**
gist, vasten, kennis, haast, geleden, scholen, kool, wijk, mijn, vieren.

25. OP DE HEI.

Wie in den zomer een reisje doet door ons vaderland, komt verschillende streken door. Hier is de grond vruchtbaar en bedekt met golvend graan en welige weiden, waarin zware runderen grazen. Elders is de bodem zandig, dor en brengt schrale vruchten: rogge, boekweit, aardappelen, voort. — Klei, veen en zand, hooge en lage gronden wisselen elkander af. Die hooge streken zijn in den regel niet de beste. De bodem bestaat uit zand: wit, geel of grijs zand. Geen beken of kanalen doorsnijden en besproeien den grond. De hevigste stortregens laten geen ander spoor na dan hier en daar een plas, die meestal na weinige uren weer verdwenen is. En als de zon een poosje geschenen heeft, stuift het zand weer als voor den regen.

Op dien dorren grond tiert geen welig koren. De landbouwer zet er zich ongaarne neder, omdat hij weet, dat ook bij ingespannen arbeid de oogst schraal wezen zal.

Toch is de bodem niet geheel naakt, een barre zandwoestijn. Hier en daar verheft zich een dennebosch, welks immer groene takken de zonnestralen niet doorlaten en den grond alle jaar bestrooien met hun naalden, welke dien allengs vruchtbaarder maken.

Buiten die altijd groene bosschen is de aarde bekleed met een bruin gewaad. Dat is de hei. Uren in 't rond, zoover uw oog reikt, niets dan hei. Ja toch, een enkelen kreupelen pijnboom ontmoet uw oog; die schijnt er wel verdwaald te zijn.

Een vervelend land, zult ge zeggen. Toch is 't minder een-tonig dan gij denkt; maar men moet oogen hebben, die zoo iets opmerken. Wel lijkt het heidekleed effen bruin; maar van dichtbij beziën, is het dat toch niet. Dan toont het u een

rijkdom van roode bloempjes. Klein zijn ze, dat is waar; doch daarvoor zijn er ook een groote menigte, en sommige zijn allerliefste, lichtroode klokjes. Daartusschen staan andere bloemen, gele en blauwe, waaronder de geurige thijm. Heesters met bloesems als de gouden regen draagt, of met bladeren, welriekend als balsem vindt men er. Zelfs fruit levert die geminachte hei: zuurzoete boschbeziën en geurige braambessen.

En als ge meent, dat het er doodsch is, dan vergist ge u zeer. Hazen en konijnen spelen er krijgertje; hommels en bijen vieren er feest met zoeten honig. Duizenden van bijenkorven

staan er verspreid, en de bijker, die in den herfst zijn kleine werkluï tehuis haalt, neemt honderden guldens als geschenk van de hei mee.

Ook menschelijke woningen treft ge er aan. Maar dat zijn geen paleizen voor prinsen en rijke lieden: het zijn hutten voor armen, die met bezembinden, schapenhoeden en een weinig akkerbouw in hun geringe behoeften voorzien.

OPGAVEN.

1. Geef in flinke zinnen de beteekenis van de volgende uitdrukkingen.

vruchtbare grond, golvend graan, welige weiden, elkander afwisselen, den grond doorsnijden en besproeien, hevige stortregens, een spoor nalaten, welig tierend koren, ingespannen arbeid, schrale oogst, barre zandwoestijn, een dicht looverdak, zoover het oog reikt, uw oog ontmoet, een vervelend land, in zijn behoeften voorzien, immer groene takken.

2. Maak een opstelletje over de hei.

26. HET MUSCHJE IN DEN WINTER.

Boertjelief, boertjelief, klip, klap, klop!

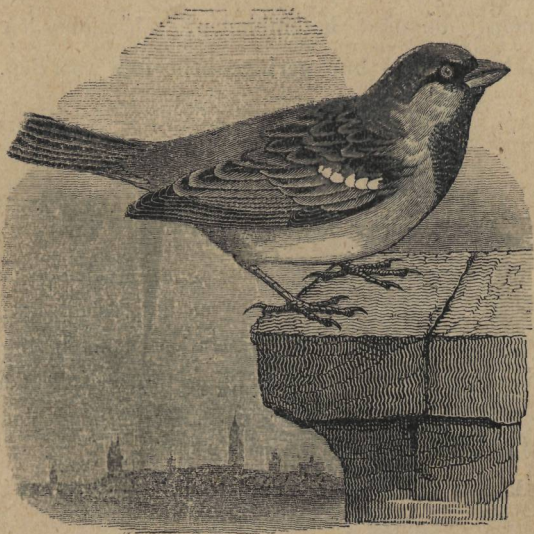
Wel man, wat sla je er lustig op!

Korreltjes dansen al op en neer

Keer op keer.

Frans

Muschje, klein muschje, daar onder 't dak,
 Kom, zet u neer op dien vollen zak;
 Misschien wel springt er een korreltjen uit,
 Kleine guit.

Boertjelief, boertjelief, klop, klip, klap!
 't Staat in mijn keuken maar bijster krap;
 't Veld ligt met sneeuw bedekt wijd en zijd:
 Schrale tijd!

Muschjen, ik denk, 't is jou eigen schuld!
 Waarom bij tijds niet je kelder gevuld?
 Dan had je spijs nu voor vrouw en kind,
 Lieve vrind.

Boertjelief, boertjelief, klap, klop, klip!
 Geef jij soms voeder aan eend en kip,
 Strooi dan toch enkele korrels meer
 Voor ons neer.

Muschjen, arm muschjen, och, wees gerust;
 Eet maar te zamen zooveel je lust:
 'k Wil niet, dat iemand bij wintertijd
 Honger lijdt.

OPGAVEN.

1. Het versje te dicteeren.
2. Maak een opstelletje over den *winter*. Denk daarbij aan den tijd van 't jaar, den stand der zon, dag en nacht, koude, sneeuw en ijsvermaak, tuin en akker, feesten.
3. Welke dieren zijn nuttig voor den landbcuw en waarom?

I N H O U D.

---

1. Mijn kleine, vroolijke meid	5
2. Een vreemde kok	7
3. Hoe 't met hem afliep	9
4. Vergeet-mij-niet	11
5. Denk er aan!	13
6. Een groote schat	14
7. In den Mei.	17
8. Een koninklijke vogel.	19
9. Dé Herfst	22
10. Wat de zon al doet	25
11. Lente komt	28
12. In de boot	31
13. Was dat niet kordaat?	34
14. Onze huisdieren.	38
15. Een leelijk geval.	41
16. Denk er aan!	44
17. Eerlijk duurt het langst	45
18. Een verhaal van lángoor.	48
19. Het waterdropje	51
20. De zangvogels	54
21. Een muzikant	56
22. In Juni	59
23. Van een tarwekorrel	62
24. De avondhemel	65
25. Op de hei	67
26. Het muschje in den winter.	69
